

Foglalkoztatási átmenetek és foglalkozási mobilitás Európában: a nagy recesszió hatása

Bevezetés

A nagy recesszió jelentős és tartós hatást gyakorolt az európai munkaerőpiacokra, emellett számottevően csökkentette a foglalkoztatás szintjét, amelynek még sok országban helyre kell állnia csaknem tíz évvel később. A nagy recesszió a foglalkoztatási szerkezetet is befolyásolta azáltal, hogy Európa-szerte felgyorsította a strukturális változást és általánosította a munkahely-polarizációs mintázatot, amelyen belül a közepesen fizetett munkahelyeken a foglalkoztatás jobban visszaesett, mint a foglalkozási szerkezet felső és alsó szintjén lévő munkahelyeken.

Bár sokat tudunk arról, hogy a válság hogyan változtatta meg a foglalkoztatási állományokat és szerkezeteket, kevesebb bizonyíték van a foglalkoztatásba és a foglalkoztatásból, valamint a munkahelyről-munkahelyre irányuló, a kérdéses összesített számadatok mögött húzódó rengeteg folyamatról. A munkaerőpiacok tulajdonképpen állandóan változnak, és összesített szinten ugyanazok az állományok és szerkezetek a foglalkoztatási átmenetek és a foglalkozási mobilitás meglehetősen eltérő mintázataihoz kapcsolódhatnak.

E jelentés célja a nagy recesszió munkaerő-piaci folyamatokra kifejtett hatásának a vizsgálata, valamint az, hogy ezeket az egyéni szintű átmeneteket kifejezetten a válság alatti általános munkaerőpiaci fejleményekkel – például a munkanélküliség növekedésével és a munkahely-polarizáció jelenségével – hozza összefüggésbe. Ennek érdekében, és az Eurofound Európai Munkakörfigyelőjében alkalmazott munkahelyalapú megközelítésre támaszkodva ez a tanulmány új foglalkozási keretet vezet be a munkaerő-piaci folyamatok vizsgálatához; ez oly módon veszi figyelembe azoknak a munkahelyeknek a minőségét, ahonnan a folyamatok kiindulnak, illetve ahová irányulnak, hogy a munkahelyeket bérkvintilisekre osztja. Ez nemcsak a munkaerőpiaci strukturális fejleményekre irányuló korábbi kutatással való összefüggésbe hozás megkönnyítésekor, hanem e folyamatok jellegének és hatásainak értékeléséhez is hasznos.

A tanulmány átfogó és részletes képet nyújt a munkaerőpiaci állapotok (foglalkoztatás, munkanélküliség és inaktivitás) közötti átmenetekről és a foglalkoztatási átmenetekről a munkahelyek minősége (bér) szerinti kvintilisekre vetítve. Az elemzésre különböző intézményi klaszterek szempontjából reprezentatívként kiválasztott hat európai ország (Franciaország, Olaszország, Lengyelország, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság) összehasonlításával kerül sor. Az elemzés hat különböző időszakot különít el: a válságot közvetlenül megelőző időszakot (2006–2007), közvetlenül a válság utáni időszakot (2009–2010), valamint a néhány évvel későbbi időszakot (2012–2013), amikor egyes országokban gazdaságélénkülés kezdődött, más országokban pedig továbbra is recesszió volt.

Szakpolitikai háttér

A közelmúltbeli pénzügyi és gazdasági válság összefüggésében a munkaerőpiaci folyamatok mérése és a munkavállalók életlehetőségeire jelentkező kihatásainak a vizsgálata ugyanolyan fontos, mint az összesített foglalkoztatási állomány és szerkezet terén bekövetkezett fejlemények mérése. Hasonló munkanélküliségi szintnek valójában igen eltérő kihatásai lehetnek attól függően, hogy irányulnak-e oda és kiindulnak-e onnan jelentős folyamatok, illetve attól függően, hogy a folyamatok a foglalkoztatási szerkezet egészével vagy csak a rosszul fizetett munkahelyekkel vannak-e összefüggésben. A munkanélküliség és a rosszul fizetett (vagy általában a rossz minőségű) foglalkoztatás közötti kompromisszum feltárása fontos szakpolitikai kérdéseket vetne fel.

A munkahely-polarizációhoz közepesen fizetett foglalkozások esetén várhatóan kevesebb foglalkoztatási lehetőség – és ezért a foglalkozási létrán belüli felfelé és lefelé irányuló mobilitás többé-kevésbé általános csökkenése – kapcsolódik. A munkahelyi mobilitás és a foglalkozási folyamatok mintázatának a változásai közvetlenül befolyásolják a népesség életlehetőségeinek megoszlását. Ezenfelül, ha a mobilitási mintázatok

jelentősen eltérnek az egyes országokban, ugyanaz a külső sokkhatás a munkaerőpiaci folyamatok nagyon különböző mintázataiban nyilvánul meg az egyén szintjén.

Ez a jelentés új perspektívát kínál annak jobb megértéséhez, hogy mi történt azokkal a munkavállalókkal, akik a recesszió idején veszítették el a munkahelyüket – akár áthelyezték őket más munkahelyekre, akár munkanélkülivé vagy inaktívvá váltak –, továbbá annak megértéséhez, hogy a válság befolyásolta-e a felfelé irányuló foglalkozási mobilitási lehetőségeket (vagy a lefelé irányuló mobilitás kockázatát).

Fő megállapítások

Az inaktivitás, a munkanélküliség és a foglalkoztatás közötti folyamatok elemzése (az átlagbér szerint öt munkahely-kategória közötti különbségtétellel) nagyon különböző mintázatokat mutat a hat kiválasztott európai országban a nagy recesszió előtt, alatt és után. Az eredmények három különböző országpár meghatározását teszik lehetővé a munkaerőpiacuk változékonysága alapján.

Jelentősen eltérő társadalmi-gazdasági modellje ellenére Svédországnak és az Egyesült Királyságnak hasonlóak a foglalkoztatási és foglalkozási folyamataik. Mindkét ország munkaerőpiaca rendkívül változékony, jelentős folyamatok nemcsak a foglalkoztatás és a munkanélküliség között, hanem a különböző munkahely-kategóriák között is tapasztalhatók (foglalkozási mobilitási lehetőségek mellett). A mobilitás szintje magas maradt a válság idején, bár ez valószínűleg a jobb általános gazdasági feltételek eredménye (mindkét ország az euróövezeten kívüli ország, és a foglalkoztatási szintjük gyorsabban állt helyre, mint a többi vizsgált országban).

A lengyelországi és a spanyolországi mobilitási mintázatok duális munkaerőpiacra utalnak, emellett jelentős folyamatok tapasztalhatóak a munkanélküliség és a rosszul fizetett munkahelyek között, ugyanakkor kevés a felfelé vagy lefelé irányuló mobilitási lehetőség a foglalkozási létrán. Lengyelországhoz képest Spanyolországot a válság különösen súlyosan érintette, és a munkanélküliség kockázatára kifejtett hatásai igen erőteljesek voltak a középső kvintilisekben.

Végül Franciaország és Olaszország a harmadik országcsoporthoz tartozik, viszonylag kevésbé mobilis munkaerőpiacal, valamint a munkahelyek, illetve a foglalkoztatási állapot közötti, összességében kevés folyamattal. A válságnak az ezen országokban megfigyelhető átmeneti mintázatokra kifejtett hatása viszonylag mérsékelt volt, bár határozottan megnövelte a munkahelyek elvesztésének eshetőségét, és a kvintilisek közötti folyamatokat még jobban megritkította.

Összegzés

Ez a tanulmány az európai munkaerőpiacoknak a nagy recesszió előtti, alatti és utáni strukturális változásai mögötti mobilitási mintázatokat elemezte, melynek során az egyéni szintű foglalkoztatási pályákat és foglalkozásokat az összesített munkaerőpiaci állományokkal hozta összefüggésbe. A foglalkoztatási állapot és a foglalkozási szintek közötti munkaerőpiaci átmenetek különböző mértékű változékonyságához a strukturális változás hasonlóan általános mintázatai társulnak, aminek más-más kihatásai vannak a foglalkoztatási lehetőségek és végső soron az életlehetőségek tekintetében.

A fő megállapítások összességében a hat vizsgált európai országban tapasztalható munkaerőpiaci folyamatok nagyon eltérő mintázatára és szintjére utalnak. Bár valószínűleg kívánatos a munkaerőpiacokon bizonyos mértékű foglalkozási mobilitás, amennyiben az nem korlátozódik az alacsonyabb foglalkozási szintekre, ugyanakkor lehetővé teszi a jobb munkahelyekre való előmenetel lehetőségét, a határozott szakpolitikai kihatások megállapításához az egyes átmenettípusok érintett személyekre jelentkező tényleges kihatásainak megfelelő értékelésére lenne szükség. Ez szükségessé tenné, hogy az elemzés kiterjedjen az érintett, tényleges bér- és jövedelemszintekre, az álláskeresői járadék mértékére és a szociális háló egyéb jellemzőire is.

További információ

Az „*Employment transitions and occupational mobility in Europe: The impact of the Great Recession*” (Foglalkoztatási átmenetek és foglalkozási mobilitás Európában: a nagy recesszió hatása) című jelentés a www.eurofound.europa.eu/publications weboldalon érhető el.

További információért forduljon Enrique Fernández-Macías kutatásvezetőhöz az efe@eurofound.europa.eu címen.